

Méně známé lidové zvyky a pověry kolem Vánoc

Na sv. Barboru (4. prosince) trhají děvčata třešňové větvičky a nechávají je v teple vykvést. Stane-li se tak do Štědrého dne, vdají se. V některých krajích si děvčata zdobila rozkvetlou třešňovou větvičkou šaty před cestou na půlnoční. Který mládenec se jí zmocnil, toho si měla vzít. Nešlo však jen o vdavky. Kdo šel s větvičkou na půlnoční, byl obdařen vnitřním zrakem a spatřil všechny čarodějnice z vesnice, jinak výborně maskované.

Na Štědrý den se předkové myli ve vodě s mincemi, což vedlo k bohatství. Také jáhly nebo hrách na jídelníčku měly podpořit prosbu, aby bylo v domě po celý rok peněz jako zrněk nebo kuliček. A naprosto spolehlivě měla takto fungovat i šupina z vánočního kapra, nošená v peněžence. Záhy se mělo přikutalet tolik penížků, kolik měla ryba šupin.

Na Štědrý den se lidé postili, aby viděli „zlatá prasátka“. Obecní pastýř v podvečer obcházel stavení, švihal bičem, troubil a vinšoval.

Na Přestícku bývala ke štědrovečerní večeři rybí polévka, smažená ryba, štrůdl, buchtíčky. V chudších domácnostech vdolky, omáčka z hub a „kuba“ z krupice.

Dobytěk dostával v ten den ode všeho. Drůbeži se sypal mák nebo hrách – kolik zrníček či kuliček sezobe, tolik vajíček snese. Krmení (tři hrsti zrní od každého druhu obilí) se sypalo slepicím do kola od vozu (do obruče), aby nezanášely mimo kruh domova. Pes, který dostal med, nikomu neublížil.

K prostřenému svátečnímu stolu se někde smělo usednout až po východu první hvězdy. Na stole mělo být devět jídel. Sešel-li se u štědrovečerního stolu lichý počet stolovníků, jeden z nich měl do roka a do dne

zemřít. Z téhož důvodu se po večeři od stolu hned nevstávalo. Kromě toho, že zůstávalo volné místo pro nahodilé kolemjdoucí, se sousto z každého chodu večeře kladlo na hroby mrtvých.

Pod stolem se ukládala sekera nebo rádl, něco železného, kdo si o něj opřel nohu, byl celý rok zdrav. Nohy stolu sepnuté řetězem symbolizovaly soudržnost a celistvost rodiny.

Když dívky vylévaly vodu od nádobí ze štědrovečerní večeře, překlápily škopek dnem vzhůru, položily na to dno ucho a pozorně poslouchaly. Když uslyšely sekání, čekal na ně tesař, když rozeznaly bušení, vyhlédl si je kovář, když troubení, musely se spokojit s pastýřem. Po večeři děvčata nahlížela do pece, aby spatřila nejbližší osud. Když uviděla oheň, mělo brzo hořet, když zaslechla modlitbu, věstilo to smrt, když hudbu, mohla se chystat na svatbu.

Po večeři se hrávaly karty o ořechy, někde se scházela mládež k zábavám a vyčkávala, až bude dáno znamení na půlnoční mši. Staří si zatím lehli, aby se prospali.

Když šli hoši a dívky na „půlnoční“, vložili si do kapsy tři lístky se jmény dívek nebo chlapců zvláště milých. Když kněz řekl při mši „Gloria“, každý si vytáhl jeden lísteček. Na něm mělo být jméno budoucího manžela nebo manželky.

Věřilo se, že o půlnoci Štědrého dne se otevírají nebesa. Pokud někdo chtěl, aby se mu splnilo přání, šel se umýt v čisté vodě daleko od svého obydlí. Když zahlédl světélko podobné hvězdě, znamenalo to, že brána nebes se rozevírá. V téže chvíli měl padnout na kolena a vyslovit svou žádost.

Před půlnocí se počítaly hvězdy na nebi. Čím více jich kdo napočítal, tím déle žil.

Byla-li obloha o půlnoci jasná a hvězdná, čekal všechny dobrý rok. Naopak, mlha a hustá oblaka věstily nedobré události.

Před uložením ke spánku si lidé dávali pod polštář knihu. Když se v noci probudili, otevřeli ji a ráno četli otevřený text. Co v něm bylo napsáno, určovalo dění v celém příštím roce. Co se o Štědrém večeru probíralo v malém, mělo mít po celý rok platnost ve velkém.

Kouzlem byly vybaveny i rohy místností, proto se do koutů házely (obětovaly) ořechy nebo vařený hrách. Tím mělo být odvráceno neštěstí ze všech stran světa.

O Vánocích byl vzduch plný mrtvých duší. Duše zemřelých si zachovávaly moc i činnost, kterou vykonávaly zaživa. Nesmělo se tudíž zametat, aby duchové z domu nebyli vymeteni. Staří Slované věřili, že se na Štědrý den o půlnoci zastavuje slunce, a tehdy se spoju-

je říše minulosti s říší přítomnosti, takže je možné spatřit zemřelé příbuzné, jakož i zašlá nebo potopená města, kostely a hrady.

Když bylo o **Svaté noci** slyšet zvonění, kokrhání či skučení větru, házela se do vzduchu hrst mouky jako oběť pro Meluzinu a za okno se kladla mouka a sůl se slovy: „Utiš se, větříčku, uvař si kašičku!“ Kdo na Štědrý večer ve vesnici nejdříve rozsvítil, měl po následující rok nejvíce blech.

Vánoční stromek, který se do Čech dostal z Německa v polovině 19. století, je symbolem stromu z ráje a boží štědrosti. Zároveň byl předzvěstí budoucí jarní, úrodné přírody. Staří Čechové proto dárky a ovoce ze stromku netrhali, nýbrž je po večeri setřásali, ve snaze probudit strom ze zimního spánku.

Vánoční polibek pod jmelím navazuje na staré keltské tradice. Jmelí bylo považováno za mocný ochranný prostředek, ba všelék, věřilo se, že chrání před ohněm a brání v přítomnosti zlým silám. Mělo také zajišťovat plodnost.

Ze stejného důvodu se před rozdáváním dáreků zvoní na zvoneček, protože zvonění má silnou ochrannou moc, s níž zahání zlé síly.

Před kuropěním po Štědrém večeru se málokdo odvážil vyjít ven až do prvního kohoutího zakokrhání, které ukončovalo škodlivou moc duchů.

Kýchli-li někdo v podvečer vánočního hodů (25. 12.), znamenalo to pro něj dlouhý život. Opakovalo-li se kýchnutí třikrát, měl být další rok zdravý jako řepa.

Sv. Štěpán (26. prosince) byl patronem koní. Proto se praktikovalo házení ovsu na kněze – napodobení světcovy mučednické smrti ukamenováním, ale i svěcení jarního osiva v kostele jako záruka plodnosti. Do Štěpána se z domu nic nevynášelo, ani smetí, jinak by šel majetek z domu a odešlo by štěstí. Smetí se pálilo až na Štěpána a popel se pálil pod stromy.

Na Mlád'átka (28. prosince) rodiče časně ráno budili děti a švihali je čerstvými pruty na připomínku řádění krále Heroda.

Vánoční strom republiky

Informací o prvním „**Stromu republiky**“ dnes není málo. Právem je zdůrazňován podíl novináře a spisovatele Rudolfa Těsnohlídka spojeného s historií nalezení dřevčátka ve sněhu bílovického lesa.

Asi méně je známo to, co předcházelo, totiž kontakty Čech a Dánska. Oživující památku dánské královny Dagmar, kterou byla česká princezna Markéta Přemys-

lovna (1186[?] – 24. května 1213 Ribe), dcera krále Přemysla Otakara I. a jeho první manželky Adléty Míšeňské. Dánskou královnou se stala po sňatku s dánským králem Valdemarem II.

Po vypuknutí 1. světové války, o Vánocích roku 1914 postavili v Kodani na náměstí před radnicí vánoční strom ozářený sty světel, aby hlásal mír.

Ve sborníku z roku 1927 „*V záři vánočního stromku*“ – je uvedeno českým národopiscem Antonínem Šormem: „*Roku 1924 převzali jsme obyčej vánočního stromu od Dánů s posláním „vzbudit v lidských srdcích ušlechtilější city, a tak přispět veškerému lidství“, jak hlásalo svolání korporací, které 13. prosince strom vztyčovaly. Už porážení a nakládání stromu v Bilovicích nad Svitavou se stalo velkou událostí, pozdravován byl cestou ve všech obcích. „Městská rada brněnská svými zřízeními dala strom na náměstí Svobody postavit a uhradila náklad za elektrické osvětlení, jeho instalaci provedly brněnské firmy zdarma. Strom převyšoval i nejvyšší budovy na náměstí. Na Štědrý den poslán radiový pozdrav městu Kodani, v němž vzpomínáno vánočního stromu kodaňského a královny Dagmary.*

Přidávala se další města. Na slavnosti v Hradci Králové byl velký vánoční strom vztyčen na náměstí péči městského chudinského odboru. Na vrcholu nesl vlajku republiky a večer i v noci ozářen různobarevnými žárovkami.“

Nakonec A. Šorm píše, že stromy jsou stavěny na „vyšší přání“, slavnosti se musí zúčastnit mládež, vojsko, určité korporace, přitom lesk zásluhy o pořádání si osvojuje jistá korporace, někdy i politická strana. Uvádí také, že tyto stromy vedle pestrých žárovek vrhají stín často dlouhý a temný.

Redakce

